

The Effect of the Performance of the Judiciary on the Reproduction of Political Trust in Iran

Mazaher

Goodarzifar *

M.A., Department of Political Science, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

Faez Dinparast

Assistant Professor, Department of Political Science,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Extended Abstract

Introduction

This study aimed to examine the effect of the judiciary's performance on the reproduction of political trust in Iran. Trust is essential because it enables individuals to make positive predictions about the behavior and performance of institutions in the future. Citizens' political trust hinges on whether they believe the government will deliver the desired results. If people feel that their problems will be addressed in the future by the performance of political institutions, their trust in the government will be maintained and reproduced. Recent research indicates a relative decline in political trust among the Iranians. A 2014 social capital survey commissioned by the National Center for

---

* Corresponding Author: Faez.dinparast@gmail.com

How to Cite: Goodarzifar, M. and Dinparast, F. (2024). The Judiciary's Performance Effect on the Reproduction of Political Trust in Iran. *State Studies*, 10 (39), 267-288. Doi: 10.22054/tssq.2025.70219.1330

Social Monitoring of the Ministry of Interior revealed that only 24.2% of the population believed conditions would improve in the future, while 43.8% thought their situation would worsen. In contrast, the second group critiques the society-oriented approach for downplaying the role of the government in reproducing trust. They argue that the presence of inclusive, fair, and impartial institutions—such as the police, courts, and healthcare systems—plays a crucial role in reproducing trust. These institutions not only contribute to the reproduction of trust from political and social standpoints but also help establish and reinforce governmental authority. This research aligns closely with the approach that emphasizes the role of official institutions in reproducing political trust. Specifically, it aimed to examine the impact of government institutions on political trust, focusing on the role of the judiciary, as a key judicial institution, in reproducing political trust. It seems there is a significant gap in the existing literature on the topic in Iran. In this respect, the present study sought to evaluate the performance of the judiciary, a vital and influential institution, in building the public trust in the government in Iran. The study addressed the following key question: What role does the judiciary play in the erosion of political trust in Iran?

Materials and Methods

The present study used document analysis and field research methods. The field research involved conducting in-depth interviews with 10 senior lawyers of the judiciary, continuing until theoretical saturation was achieved. The data analysis process was conducted in two stages: thematic analysis and process tracing. In the first stage, thematic analysis was performed by initially coding the interview transcripts, which led to the identification of 216 basic themes. These themes were then refined through axial coding to identify 13 core concepts. In the

final analysis, these core concepts were further grouped into four broader categories. In the next stage, the process tracing method was employed to examine the relationship between the quality of judicial performance and political trust.

Results and Discussion

The thematic analysis led to the identification of 13 core concepts. They included poor knowledge among judges, poor knowledge among lawyers, limited access to legal advice, a lack of meritocracy among judges, guaranteed votes rooted in corruption in the judiciary, a lack of transparency in the judiciary, the public perception of corruption in the judiciary, violations among the judiciary's employees and experts, numerous and interpretable laws, delays in court cases and proceedings, the inability to appeal due to high legal costs, threats to the independence of lawyers by the judiciary, and interference with the court and pressures on the independence of judges. These concepts were further categorized under four categories, including the weakness of expert staff, the prevalence of corruption, limitations on the independence of the judiciary, and the structural weakness in the judiciary. Moreover, the process tracing method helped analyze the relationship between the quality of judicial performance and political trust.

This research aligns with the perspective that in a complex world and society, the relationships between organizations and individuals require a third-party mediator, which typically manifests as the government. For governments to fulfill this role effectively, they must embody a virtue centered on ensuring the collective good or being inclusive. A fundamental characteristic of a qualified government capable of acting as a third-party mediator is its commitment to impartiality. Within this approach, certain political institutions are

uniquely positioned to generate trust. These governmental institutions promote political, legal, and social equality, adhering to principles of fairness, honesty, and impartiality. Therefore, when investigating the causes of declining political trust in a society, it is essential to identify instances of unfairness, dishonesty, or favoritism within political institutions. If the judiciary in a given country contributes to a decline in political trust, it likely deviates from the principles of inclusiveness. Two key indicators of inclusiveness within the judiciary are the provision of quick and fair access to justice.

Conclusion

According to the findings, the weakness of staff, corruption, limitations on the independence of the judiciary, and structural issues have disrupted quick and fair access to justice. As a result, the judiciary tends to be far from inclusiveness. The greater this gap becomes, the more the judiciary contributes to the erosion of political trust. Driven by the disruptions in fair and quick access to justice, the judiciary's performance seems to have led to a decline in political trust in Iran.

Keywords: Political trust, Fair trial, Judiciary, Institutionalism, Judicial independence.

تأثیر عملکرد قوه قضائیه در بازتولید اعتماد سیاسی در ایران

کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

مظاهر گودرزی فر *

استادیار علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

فائز دین پرست

چکیده

اعتماد سیاسی موجب حمایت سیاسی شهروندان از حکومت‌ها، ثبات سیاسی نظام و کارآمدی سیاسی دولت می‌شود، در حالی که پژوهش‌های متعددی در سال‌های اخیر نشان داده‌اند که سطح اعتماد سیاسی در ایران کاهش یافته است. برای بازتولید اعتماد سیاسی دو رویکرد وجود دارد، رویکرد جامعه محور و نهاد محور. در رویکرد جامعه محور بنیادهایی مانند کیفیت تشکل‌های اجتماعی نقش پررنگی در بازتولید اعتماد دارند، در عوض در رویکرد نهادی، این نهادهای رسمی هستند که نقش پررنگ‌تری را ایفا می‌کنند، نهادهایی مانند آموزش، بهداشت، پلیس و نهاد دادرسی. هدف این پژوهش بررسی اثر عملکرد دستگاه قضایی بر اعتماد سیاسی در ایران است. چارچوب نظری پژوهش از تلفیق نظریه رایبسون-عجم اوغلو و نظریه اعتماد نهادی روشتاین ساخته شده است. داده‌های این پژوهش از طریق انجام مصاحبه‌های عمیق با حقوق دانان گردآوری شده‌اند. این داده‌ها با روش تحلیل مضمون و همچنین روش ردیابی فرآیند تحلیل شده‌اند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که، «وجود ضعف در کادر متخصص»، «وجود فساد»، «تحدید استقلال در قوه قضائیه» و «ضعف ساختاری در قوه قضائیه» سبب ایجاد اختلال در دادرسی‌های سریع و منصفانه شده است، اختلال در دادرسی سریع و منصفانه نهاد قضاوت را از دایره فراگیر بودن دور می‌کند که این وضعیت از دلایل کاهش اعتماد سیاسی در ایران است. نتیجه پژوهش مؤید فرضیه پژوهش مبنی بر وابستگی بازتولید اعتماد سیاسی به کیفیت نهاد قضاوت است.

واژگان کلیدی: اعتماد سیاسی، دادرسی منصفانه، قوه قضائیه، نهادگرایی، استقلال قضایی.

مقدمه

موضوع این پژوهش عملکرد قوه قضائیه در بازتولید اعتماد سیاسی در ایران است. لازمه اعتماد کردن این است که فرد بتواند یک پیش‌بینی مثبت از رفتار و عملکرد دیگران در آینده داشته باشد. به عبارتی، اعتماد داشتن مبتنی بر یک پیش‌فرض اخلاقی است طوری که اشتومپکا آن را «شرط بستن بر کنش‌های مشروط دیگران در آینده» تعریف می‌کند. (Sztompka:1998:21) چنین شرط‌بندی‌ای به دیدگاه اخلاقی فرد، برآورد او از فضیلت‌های اخلاقی دیگران و تصور فایده و خطرات عقلانی‌ای که از همکاری نصیب او می‌شود بستگی دارد (روستاین: ۱۹۹۳: ۱۲۳). اما جدا از اعتماد بینا فردی آنچه اهمیت دارد اعتماد به نهادها است، توجه‌ها به سمت نهادهای تخصصی جلب می‌شود؛ جایی که قرار است شهروندان این بار نه روی کنش‌های یک شهروند دیگر، بلکه بر روی کنش‌های مثلاً کارگزاران سیاسی یا نهادهای سیاسی اصطلاحاً شرط‌بندی کنند. چنین اعتمادی ظرفیت‌های حل مسئله و کنشگری در جامعه را افزایش می‌دهد، البته فقدان آن هم مانع بزرگی برای انجام تعهدات حکومت‌ها به شهروندان و برعکس، و اجرای برنامه‌ریزی‌ها است.

بدون تعهدات هنجاری شهروندان، حکومت‌ها نمی‌توانند از آن‌ها اطاعت و پیروی بگیرند (Braithwaite, Levi: 1998 : 10). اما وجود این تعهد در میان شهروندان نیازمند وجود ظرفیت‌های اعتماد سیاسی است، از این رو، بسیاری معتقدند هیچ چشم‌اندازی از یک دولت شایسته وجود ندارد مگر این‌که ثابت شود صاحبان قدرت از یک وضعیت قابل‌اعتمادی برخوردار هستند (Braithwaite, Levi: 1998: 295). بنابراین اعتماد سیاسی یک تلقی و تفسیر عمومی در ذهن شهروندان در مورد عملکرد فعلی و جهت‌گیری آتی برنامه‌ها و سیاست‌های دولت است. به عبارت دیگر، اعتماد سیاسی امری انتزاعی بین‌الذهانی است که از درون جامعه برمی‌خیزد (فولادیان: ۱۳۹۵: ۱۳۶) و نشان دهنده احساس مردم از عملکرد کارگزاران و نهادهای سیاسی در حل مشکلاتشان در آینده است. اما این‌که ظرفیت‌های اعتماد سیاسی در ایران چگونه است، پرسشی است که برخی مطالعات انجام‌شده در یک دهه گذشته نشان می‌دهد که اعتماد سیاسی در ایران نسبت به سنجش‌های گذشته کاهش داشته است.

سنجش سرمایه اجتماعی کشور که در سال ۱۳۹۴ به سفارش مرکز ملی رصد اجتماعی وزارت کشور انجام شد در خصوص ارزیابی مردم از آینده گزارشی داده که نشان می‌دهد تنها ۲۴,۲ درصد از جامعه هدف معتقدند شرایط (در خصوص موارد مورد بررسی این پژوهش) در آینده بهتر می‌شود. در این گزارش آمده که وقتی ارزیابی و داوری معطوف به آینده یک جامعه می‌شود، بیانگر نوعی امید به آینده از عملکرد و فعالیت یک نظام است (سنجش سرمایه اجتماعی: ۱۳۹۴: ۱۵۳). با این وجود، بررسی‌های این پژوهش با جامعه آماری ۱۴ هزار و ۲۰۰ نفری که ۹ هزار و ۹۹۵ نفر (۷۰,۴ درصد) از جامعه شهری و ۴ هزار و ۲۰۵ نفر (۲۹,۶ درصد) از جامعه روستایی بودند، در خصوص ارزیابی آن‌ها از آینده‌ی وضع رفاهی، وضع نابرابری اجتماعی، پایبندی به ارزش‌های اخلاقی و دینی، وضع اقتصادی، وضع وحدت و همدلی، وضع جرم و جنایت، وضع فقر و نداری حکایت از این دارد که ۴۳,۸ درصد از پاسخگویان به شاخص ارزیابی از آینده معتقدند وضعیت بدتر می‌شود، ۳۲ درصد معتقدند فرقی نمی‌کند و تنها ۲۴,۲ درصد پاسخ دادند که وضعیت بهتر می‌شود.

این پژوهش سرمایه اجتماعی در سطح کلان را از ترکیب چهار مؤلفه مورد بررسی قرار داده است. یک- پنداشت از عملکرد نظام در رفع و حل مشکلات، دو- پنداشت از موفقیت نهادی در انجام وظایف نهادی، سه- پنداشت از نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه و وجود عدالت و برابری)، چهار- ارزیابی از آینده (نتایج ارزیابی از آینده در بالا آمده است) بر اساس این گزارش ارزیابی جامعه آماری پژوهش در مورد موفقیت نظام در حل مشکلات ده‌گانه (بیکاری- تبعیض و نابرابری- گرانی و تورم- ناامنی- فساد و ارتشاء- فقر- اعتیاد- درمان و سلامت- مراقبت از محیط زیست- قانون‌گریزی) به شرح جدول (۱) بوده است.

بررسی‌های انجام‌شده توسط گزارش کشوری سنجش سرمایه اجتماعی (۱۳۹۴) درباره سرمایه اجتماعی کلان نتایج زیر را به همراه داشته است. گفتنی است در این گزارش سرمایه اجتماعی کلان، سرمایه اجتماعی نهادی تعریف شده است، بر اساس این تعریف سرمایه اجتماعی نهادی تابع ارزش ناشی از اهمیت و ضرورت هر نهاد و اعتماد مردم به عملکرد صحیح و کارایی آن دارد (جدول (۲)).

جدول یک- توزیع فراوانی درصد پاسخ به شاخص پنداشت از موفقیت (برگرفته از گزارش مرکز ملی رصد اجتماعی شورای اجتماعی کشور)

موفقیت	فراوانی درصدی
خیلی کم	۲۲,۵
کم	۴۱,۷
متوسط	۲۵,۴
زیاد	۵,۷
خیلی زیاد	۰,۷
جمع	۱۰۰

جدول دو- توزیع فراوانی درصدی میزان سرمایه اجتماعی کلان برگرفته از گزارش مرکز ملی رصد اجتماعی شورای اجتماعی کشور)

میزان	فراوانی درصدی
خیلی کم	۵,۸
کم	۴۲,۴
متوسط	۴۳,۶
زیاد	۷,۹
خیلی زیاد	۰,۳
جمع	۱۰۰

موارد مذکور در بالا نشان می‌دهد که اعتماد مردم در ایران به نهادهای سیاسی در حل کردن مشکلاتشان در آینده کاهش یافته است. از این رو، اهمیت مطالعه بر روی اعتماد سیاسی به عنوان بخشی از سرمایه اجتماعی کاربردی است. به این دلیل که اگر حکومت‌ها روش‌های بازتولید اعتماد میان مردم و خودشان را بدانند در پیشبرد برنامه‌ها بهتر می‌توانند عمل کنند. زیرا مثلاً در مواجهه با بحران‌ها که نیاز به همکاری دارد مردم به واسطه وجود اعتماد سیاسی با کیفیت بهتری به خواسته‌های مقامات سیاسی عمل می‌کنند.

در بازتولید اعتماد به ویژه اعتماد سیاسی همواره دو رویکرد جامعه محور یا نهاد محور مورد پرسش بوده است. دسته اول محققانی هستند که بازتولید اعتماد را در وجود برخی بنیادهای اجتماعی و تاریخی در یک کشور مورد مطالعه قرار دادند. یک نمونه آن اثر «دموکراسی و سنت‌های ملنی» از «رابرت پاتنام» (۱۳۹۲) است. وی به این نتیجه رسید که هرچه اعضای یک جامعه در انجمن‌هایی مانند اولیا و مربیان، یا انجمن‌های ورزشی و غیره

عضویت داشته باشند اعتماد در دو سطح عمودی و افقی در آن جامعه قوت می‌گیرد. او متوجه شد میل به حضور در چنین انجمن‌هایی به بنیادهای تاریخی مانند تمایل مردم یک منطقه به بازرگانی با افراد ناشناس در گذشته‌های دور برمی‌گردد.

منتقدان پاتنام از این که او بیشتر توجه خود را در بازتولید سرمایه اجتماعی و اعتماد بر روی انجمن‌ها معطوف کرده و نقشی برای نهادهای دموکراتیک نظیر حکومت در خلق این سرمایه قائل نیست از او خرده گرفته‌اند (توسلی، موسوی، ۱۳۸۴: ۲۰). از این رو، دسته دوم گروهی هستند که معتقدند نگاه جامعه‌محور به تولید اعتماد نتایج منفی به دنبال دارد، یعنی اگر در یک کشور چنین بنیادهای تاریخی وجود نداشته باشد دیگر بازتولید اعتماد ممکن نیست. آن‌ها بیان می‌کنند اساساً وجود اعتماد هست که سبب می‌شود افراد در سازمان‌های مردم‌نهاد حضور داشته باشند و نه برعکس. «بو روستاین» در کتاب «دام‌های اجتماعی و مسئله اعتماد» (۱۳۹۳) معتقد است آنچه سبب بازتولید اعتماد در ابعاد سیاسی و اجتماعی می‌شود وجود نهادهای منصف و بی‌طرفی است که اقتدار دولت را اعمال می‌کنند، مانند پلیس، دادگاه، نهادهای مراقبت بهداشتی و نهادهای آموزشی.

در خصوص اعتماد سیاسی در ایران و سایر نقاط دنیا پژوهش‌های متنوعی انجام شده است، «تأثیر پاسخگویی بر اعتماد سیاسی» عنوان پژوهشی است که اسدی و اصغری تلاش کردند با استفاده از پرسشنامه و جامعه آماری معلمان، دبیران و کارکنان آموزش و پرورش در شهر تهران آن را به سرانجام برسانند. آن‌ها در بررسی‌های خود به این نتیجه رسیدند که دلیل بی‌اعتمادی مردم به دولت این است که دولت را پاسخگو و صادق نمی‌دانند (اسدی، اصغری، ۱۳۹۴).

دلآوری و مرادی (۱۳۸۰) در پژوهشی با عنوان «سنجش اعتماد سیاسی و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در استان کردستان» به این نتیجه رسیدند که متغیر رضایت از عملکرد دولت قوی‌ترین اثر را بر متغیر اعتماد سیاسی داشته است. سردارنیا، قدرتی و اسلام در یک پژوهش کمی که در شهرهای مشهد و سبزوار با عنوان «تأثیر حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی بر اعتماد سیاسی» (۱۳۸۹) انجام دادند نشان دادند که نهادهای سیاسی مانند مجلس شورای اسلامی، صداوسیما، فرمانداری‌ها، یا شورای نگهبان در مقابل سایر نهادها بیشترین تأثیر بر اعتماد سیاسی دارند.

در پژوهشی با عنوان «جامعه و اعتماد سیاسی» پژوهشگر به این نتیجه رسیده که توانایی حکومت بر پایه‌های سلاح، غذا و اعتماد است و علیرغم شواهد فزاینده‌ای که رویکرد اعتماد سازی از بالا به پایین را پشتیبانی می‌کند باید گفت که تحقیقات تجربی در مورد علل و پیامدهای آن هنوز در آغاز کار است (Uslaner: 2018). در یک مطالعه با عنوان «اعتماد سیاسی چه تأثیری بر اعتماد اجتماعی دارد؟» محققان چینی به این نتیجه رسیدند که سطح بالایی از اعتماد سیاسی به حفظ سطح نسبتاً بالایی از اعتماد اجتماعی در چین کمک کرده است. همچنین آن‌ها معتقدند عملکرد برتر اقتصادی، بهبود سطح زندگی، مدرنیزاسیون اقتصادی سبب افزایش اعتماد سیاسی شده و به‌طور غیرمستقیم سطح اعتماد اجتماعی را افزایش می‌دهد (Lu, Yang, Tao: 2014: 253-237).

روستاین و استول در پژوهشی با عنوان «دولت و سرمایه اجتماعی، نظریه نهادی اعتماد» به نتیجه رسیدند دولت‌ها نمی‌توانند شهروندان خود را به دلیل کمبود سرمایه اجتماعی مقصر بدانند، بلکه کمبود سرمایه اجتماعی ناشی از ناکارآمدی دولت است (Stolle, Rothstein: 2002). وانگ در یک پژوهش با عنوان «عملکرد دولت، فساد و اعتماد سیاسی در شرق آسیا» نشان داده که ما نباید عملکرد دولت و فساد را مستقل از یکدیگر بدانیم بلکه برای پاسخگویی به اعتماد سیاسی باید تعامل آن‌ها را مورد توجه قرار دهیم. ارزیابی عملکرد دولت با اعتماد سیاسی رابطه مثبتی دارد. (Wang: 2015) همچنین روستاین و اوسلانر در مقاله‌ای با عنوان «همه برای همه، برابری، فساد و سرمایه اجتماعی» (۲۰۰۵) به نتیجه رسیدند که وجود نهادهای دولتی بی‌طرف، بدون فساد و نسبتاً کارآمد سبب ایجاد هنجارهای محکم در مورد اعتماد می‌شود، اعتماد عمومی به درستی رهبران و نهادها خود پایه و اساس سازش است، اعتماد و سرمایه اجتماعی نیازمند نهادهای دولتی فراگیر است (Uslaner, Rothstein: 2005).

مقاله پیش‌رو نیز به رویکرد نقش نهادها در بازتولید اعتماد سیاسی نزدیک است. ما در این پژوهش تلاش داریم تأثیر نهادهایی بر اعتماد سیاسی را بررسی کنیم که اقتدار دولت را اعمال می‌کنند. از همین روی درباره نقش قوه قضائیه به‌عنوان نهاد دادرسی در بازتولید اعتماد سیاسی، خلأ علمی در پژوهش‌های انجام شده در ایران احساس کردیم، لذا مسئله

ما در این مقاله ارزیابی عملکرد یک دستگاه مهم و تأثیرگذار، به صورت مشخص یعنی قوه قضائیه در جلب اعتماد شهروندان ایرانی به حکومت است. با توجه به آنچه مطرح شد، مقاله پیش‌روی در پی بررسی و پاسخگویی به پرسش زیر است:

- نقش عملکرد قوه قضائیه در کاهش اعتماد سیاسی در ایران چیست؟

تبیین تئوریک مسئله پژوهش

رویکرد ما در این مقاله مبتنی بر ایده نهادگرایی است، از این رو، تعاریف درباره نهاد را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد. آن‌هایی که نهاد را به مثابه فضا و بستری که کنش‌ها در آن روی می‌دهد تعریف کردند و برخی دیگر که به نهاد به عنوان خود کنش و الگوهای تعادلی نگریستند (ریزونندی، سحابی، مومنی، یآوری، ۱۳۹۵: ۱۸۹)؛ اما اگر نهاد را به عنوان یک بستر برای ظهور و بروز کنش‌ها تصور کنیم، آنگاه به نظر می‌رسد در فضایی قرار می‌گیریم که گویی قواعدی در آن وجود دارد و افراد از آن پیروی می‌کنند، این که این قواعد خودجوش یا از پیش طراحی شده هستند، نیز گاهی مسئله مورد مناقشه میان صاحب‌نظران است. از این رو ساموئل بولز معتقد است نهادها قوانین غیررسمی و قراردادهایی هستند که ساختار پایداری را در تعاملات اجتماعی بین اعضای یک جمعیت ایجاد می‌کنند (Guillaume, Bowles : 2007) یا به تعبیر داگلاس نورث، نهادها با ایجاد ساختاری در زندگی روزمره عدم اطمینان را کاهش می‌دهند. ما به کمک نهادها می‌دانیم چه کاری باید انجام دهیم. نورث معتقد است نهادها قواعد بازی در یک جامعه یا به طور رسمی محدودیت‌های ساخته شده توسط انسان‌ها هستند که تعامل انسان را شکل می‌دهند (North : 1990 : 3-4).

شاید با این رویکرد بهتر باشد بگوییم نهادها قواعد کنش انسان‌ساز برای بقای زندگی اجتماعی هستند. نهادها می‌توانند محصول طراحی آگاهانه و تعمدی بشر باشند، انسان‌ها با قصد و نیت در تلاش هستند تا به آینده خود شکل بدهند؛ زیرا هیچ راه دیگری جز ساختار بخشیدن به تعامل‌ها برای بشر متصور نیست (ریزونندی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۴). در بین نهادها، این نهادهای سیاسی هستند که از اهمیت بیشتری برخوردارند. به تعبیر دیگر، این نهادها هستند که سبب موفقیت یا شکست ملت‌ها می‌شوند، زیرا آن‌ها بر رفتار

و انگیزش‌ها در زندگی واقعی مؤثرند، استعداد‌های فردی در تمام سطوح جامعه اهمیت دارند؛ اما حتی آن‌ها هم برای آن‌که به نیرویی سازنده تبدیل شوند به چارچوبی نهادی نیاز دارند (عجم‌اوغلو و رابینسون، ۱۳۹۷: ۷۲). بنابراین نهادها برای حفظ چنین کارویژه‌ای باید دارای ویژگی‌هایی باشند. چیزی که رابینسون و عجم‌اوغلو از آن به‌عنوان نهاد‌های فراگیر یاد می‌کنند.

اگر نهاد‌های سیاسی و اقتصادی فراگیر در یک کشور وجود داشته باشد آنگاه این دو نهاد می‌توانند در یک چرخه فضیلت دائم یکدیگر را بازتولید کنند و نتیجه این مشارکت همگانی مردم و گروه‌ها در برخورداری از قدرت و ثروت سبب‌ساز توسعه می‌شود. چیزی که داگلاس نورث در کتاب «خوشونت و نظم‌های اجتماعی» (۱۳۹۷) بر مبنای ایده نظم دسترسی باز معتقد است فراگیری بر معنای گسترده‌تر برابری و عدالت تأکید دارد (نورث، ۱۳۹۷: ۱۹۳).

نهاد‌های با کیفیت، نهاد‌هایی هستند که فرصت‌های برابر را در اختیار همه افراد جامعه قرار دهند، فرصت‌هایی که در آن افراد بدون در نظر گرفتن جایگاه حقیقی و حقوقی‌شان بتوانند از آن برای رشد خود استفاده کنند، چیزی که از عهده نهاد‌های سیاسی فراگیر برمی‌آید؛ این نهادها در سویه کارکردی‌شان باید بتوانند حقوق مردم را تضمین کنند و یا در هنگام بروز مناقشه و تعارض، امکان دسترسی به یک دادرسی منصفانه را برای آن‌ها فراهم کنند. اعتماد مردم به نهاد‌های سیاسی برای این‌که بتوانند وظایفی را که از آن‌ها خواسته شده، انجام دهند گام بزرگی در حل مسائل یک جامعه است اما در جوامعی که نهاد‌های سیاسی غیر قابل اعتماد یا فاسد هستند ورود و پایبندی به توافقاتی که بنیان معامله‌ی بازارهای اقتصادی را تشکیل می‌دهند برای افراد هزینه‌بر خواهد بود، اگر نهاد‌های سیاسی فاسد سبب شوند که مردم زندگی را برحسب فساد تفسیر کنند، در چنین وضعیتی امکان رشد اعتماد وجود نخواهد داشت (روثستاین، ۱۳۹۳: ۵۶-۶۱).

نوع خاصی از نهاد‌های سیاسی هستند که می‌توانند اعتماد تولید کنند، به عبارتی نهاد‌های حکومتی و خط‌مشی‌هایی که برابری سیاسی، حقوقی و اجتماعی تولید می‌کنند و بر اصول انصاف، صداقت و بی‌طرفی بنا شده‌اند، اعتماد به بار می‌آورند (همان، ۱۳۹۳: ۲۰)؛ اما آنچه اهمیت دارد این است که نهاد‌هایی که مردم بیشترین سروکار را با آن‌ها

دارند از این ویژگی‌ها برخوردار باشند. به تعبیری در نتیجه تجربه‌های مثبت مردم با نهادهای دولتی که خدمات عمومی ارائه می‌دهند زمینه بازتولید اعتماد فراهم می‌شود و نحوه رفتار این نهادها با مردم تأثیرات قابل توجهی بر دیدگاه‌های سیاسی و جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک مردم دارد. به تعبیر گیدنز ماهیت نهادهای مدرن عمیقاً وابسته به مکانیسم‌های اعتماد به نظام‌های انتزاعی به‌ویژه نظام‌های تخصصی است.

در جهان مدرن تماس‌ها با متخصصان و سازمان‌های تخصصی بسیار مهم است، مانند وقار قضات و حرفه‌ای بودن پزشکان (گیدنز، ۱۳۸۰: ۹۹-۱۰۸). بنابراین آنچه در صورت وضعیت اعتماد به نهادهای سیاسی اهمیت دارد دسترسی منصفانه به نهادهای ارائه خدمات تخصصی به مردم است که در آن‌ها مؤلفه‌های اعتماد، انصاف و برابری رعایت شده باشد. از این منظر، گروهی معتقدند در بازتولید اعتماد سیاسی به‌جای اعتماد به برخی از زیرمجموعه‌های نهاد سیاسی مانند پارلمان، شورای شهر، احزاب و هیئت دولت که مردم به‌طور مستقیم با آن‌ها در ارتباط نیستند، نهادهایی که وظیفه اجرای سیاست‌گذاری‌ها را بر عهده دارند، از اهمیت بالایی در بازتولید سرمایه اجتماعی به‌طور اعم و اعتماد سیاسی به‌طور اخص برخوردار هستند. نهادهایی مانند پلیس (که مردم برای تأمین نظم شهری و همچنین در عبور و مرور روزانه با آن مواجه هستند) یا که عملکرد نهاد بهداشت و درمان (مانند بیمارستان‌ها و پزشکان که مردم برای تأمین سلامت با آن روبه‌رو هستند که نمونه گل‌درشت آن را در ماجرای شیوع ویروس کرونا می‌شود مورد بررسی قرار داد). نهاد آموزش (مانند مدارس و دانشگاه که بخش زیادی از جامعه از سنین پایین با آن در ارتباط هستند) و البته دادگاه‌ها (که هنگام بروز مناقشه و اختلاف مردم به آن مراجعه می‌کنند) اگر بر اصول انصاف، بی‌طرفی و صداقت و دسترسی منصفانه بنا شده باشند در اعتماد مردم به حکومت نقش زیادی ایفا می‌کنند (روستاین، ۱۳۹۳).

از آنجا که نهادی به نام قوه قضائیه در ساختار نهادهای سیاسی ملجأ مردم در هنگام بروز مشکلات و ناهنجاری‌ها است، میزان اعتماد به این نهاد معرف میزان اعتماد به کلیت نظام است (فولادیان، ۱۳۹۵: ۱۴۴). بررسی این نهاد به عنوان یکی از علل کاهش اعتماد سیاسی در ایران طی سال‌های گذشته مورد توجه این مقاله قرار گرفته است. لذا بر مبنای منطقی نهادی که در بالا توضیح داده شد، دستگاه نظری به قرار زیر است. اگر قوه قضائیه

در دادرسی‌ها سریع و منصفانه عمل کند به مثابه یک نهاد فراگیر عمل کرده است، نهادهای فراگیر سبب جلب اعتماد افراد جامعه به خود می‌شوند. از طرفی اگر در یک جامعه افراد به قوه قضائیه اعتماد داشته باشند، این مسئله سبب افزایش اعتماد سیاسی خواهد شد. از آنجا که اعتماد سیاسی در ایران کم شده است (رجوع به مقدمه) فرضیه این پژوهش بیان می‌کند که اختلال در دسترسی به دادرسی سریع^۱ و منصفانه در محاکم قضائی موجب کاهش اعتماد سیاسی در ایران شده است.

تعریف مفاهیم

تعریف نظری اعتماد سیاسی: اعتماد سیاسی دارای سه بعد است، اعتماد به اجتماع سیاسی مانند روش عملکرد سیستم، اعتماد به نهادهای سیاسی مانند اعتماد به حکومت (پارلمان، دستگاه قضا، کابینه، احزاب) و اعتماد به کنشگران سیاسی مانند اعتماد به یک کنشگر مشخص (فولادیان، ۱۳۹۵: ۱۴۰) اما آنچه مدنظر این پژوهش است نوع اعتماد نهادی یعنی اعتماد به حکومت مورد توجه قرار گرفته است. در واقع اعتماد سیاسی شکلی از حمایت از رژیم سیاسی و صاحبان اقتدار سیاسی است (Gabrial: 1995: 360).

تعریف عملیاتی اعتماد سیاسی: اعتماد سیاسی شهروندان، منوط به کسب نتایج مطلوب از سوی دولتمردان است، اگر مردم احساس کنند که در پی عملکرد نهادهای سیاسی مشکلاتشان در آینده حل می‌شود اعتمادشان نسبت به حکومت حفظ و بازتولید می‌شود، اما برعکس، اگر احساس کنند که در پی عملکرد حکومت‌ها نه تنها مشکلاتی از آن‌ها حل نشده؛ بلکه در حال بیشتر شدن هم هست اعتمادشان نسبت به حکومت‌ها از دست می‌رود. در نتیجه وجود اعتماد سیاسی موجب رضایتمندی شهروندان، حمایت سیاسی آن‌ها از حکومت‌ها، ثبات سیاسی نظام و کارآمدی سیاسی دولت می‌شود (فولادیان، ۱۳۹۵: ۱۳۷، ردادی، ۱۳۹۰: ۱۷۳، اسدی، رضوی، ۱۳۹۴: ۱۴۲).

تعریف نظری دادرسی منصفانه: دادرسی منصفانه نسبت و سیعی با حکمرانی خوب و حاکمیت قانون دارد، یعنی اداره و تنظیم امور بین حکومت‌کنندگان و حکومت‌شوندگان

۱ بدیهی است مراد از دادرسی سریع در این متن به معنای دادرسی فوری و کنار گذاشتن تشریفات دادرسی موضوع ماده ۳۱۰ آیین دادرسی مدنی نیست؛ بلکه مراد از آن انجام مراحل دادرسی در زمان معقول عرفی است.

بر اساس قانون، مشارکت، پاسخگویی، اثربخشی و نفی استبداد، لذا غایت دادرسی منصفانه، قضایی کردن روند تصمیم‌گیری‌های کارگزاران حاکمیت در مواجهه با حقوق و منافع شهروندان است (احمدی، ۱۳۹۶: ۱۲۳-۱۲۴). لذا با رعایت برخی تنظیمات می‌تواند ابزار مؤثری برای حمایت قضائی از حقوق و آزادی‌های افراد به شمار رود (یاوری، ۱۳۸۳: ۲۵۳-۲۵۴). بدین ترتیب، دادرسی منصفانه تحت عنوان حق، مفهومی را القا می‌کند که بر اساس آن تکلیف یا تکالیف بسیاری را به دنبال دارد، این تکالیف عمدتاً بر دوش دستگاه قضا و به طور کلی بر دوش زمامدارانی است که به نحوی از انحاء حقوق و منافع افراد جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهند (احمدی، ۱۳۹۶: ۱۲۶).

تعریف عملیاتی دادرسی منصفانه: از اصول مهم دادرسی منصفانه دسترسی به دادگاه مستقل است، یعنی هم مرجع رسیدگی مستقل از سایر ارکان حاکمیت باشد و هم به طور خاص قضات استقلال سیاسی و فکری داشته باشند (احمدی، ۱۳۹۶: ۱۳۰). از اصول دیگر دادرسی منصفانه این است که رسیدگی به صورت علنی انجام شود، از اصول مهم دادرسی منصفانه داشتن مهلت کافی جهت مهیا شدن برای دفاع است. همچنین یکی از مهم‌ترین شرایط آن برخورداری از حمایت و کیل در فرآیند دعاوی است. اصل رسیدگی به پرونده در مدت مناسب از دیگر شرایط یک دادرسی منصفانه است، حق اطلاع داشتن از اتهامات با ذکر دلایل آن و ممنوعیت شکنجه طوری که متهم بتواند آزادانه از خود دفاع کند، از ویژگی‌های یک دادرسی منصفانه هستند (محمدعلی‌زاده اشکلک، رشیدی، ۱۳۹۹: ۱۵۵-۱۶۱).

چارچوب روش شناختی

در گردآوری داده‌ها در این مقاله علاوه بر مطالعه اسنادی از روش میدانی استفاده شده است، روش میدانی در تحلیل کیفی به گستره‌ای از روش‌ها از جمله مشاهده مشارکت‌کننده (مشاهده و دخیل بودن آشکار و پنهان) و مصاحبه فشرده (مصاحبه‌های عمیق فردی و گروهی) می‌تواند تقسیم شود (مارش، استوکر، ۱۳۹۹: ۱۹۳). آنچه در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها به شکل میدانی مورد استفاده قرار گرفت مصاحبه عمیق فردی بود که با ۱۰ حقوقدان و وکیل پایه یک دادگستری انجام شد تا به اشباع نظری برسد.

روش تحلیل داده‌ها در این پژوهش در گام اول تحلیل مضمون و در گام دوم ردیابی فرآیند است. تحلیل مضمون روشی است برای دیدن متن، درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتب و تحلیل اطلاعات کیفی (4: Boyatzis, 1998).

برای به کارگیری تحلیل مضمون روش‌های متعددی مانند قالب مضامین، ماتریس مضامین و شبکه مضامین وجود دارد. آنچه در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت، روش شبکه مضامین است، شبکه مضامین، بر اساس روندی مشخص، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی متن)، مضامین سازمان دهنده (مضامین به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به مثابه کل) را نظام مند می‌کند؛ سپس این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آن‌ها نشان داده می‌شود (Attride-Stirling: 2001). بنابراین همان‌طور که مشخص است با طی کردن این سه مرحله از داده‌های مبتنی بر واقعیت به یکسری داده‌های انتزاعی می‌رسیم که در نهایت به کمک آن‌ها می‌توانیم ادعای خود را مطرح کنیم. لذا در گام اول از روی متن داده‌ها که در اینجا متن مصاحبه با وکلای دادگستری و حقوقدان‌ها است مضامین پایه با توجه به نکاتی که قبل‌تر عنوان شد و با کمک کدگذاری اولیه یا باز استخراج شدند، سپس به کمک کدگذاری محوری مفاهیم اولیه از گفت‌وگو با حقوقدانان به دست آمدند، و در نهایت مقوله‌ها به عنوان نتایج تحلیل مضمون حاصل شدند.

در ادامه به کمک روش ردیابی فرآیند نتایج به دست آمده از تحلیل مضمون درباره تأثیر کیفیت دادرسی بر روی اعتماد سیاسی بررسی شد. ردیابی فرآیند تکنیکی است که به محقق کمک می‌کند تا به بررسی مکانیسم‌های معینی بپردازد که از طریق آن‌ها یک متغیر مستقل به متغیر وابسته پیوند می‌خورد (George & Bennett: 2005).

ردیابی فرآیند دربردارنده تحلیل یک مورد بر اساس توالی وقایع یا حوادث است (Goldstone: 2003: 47) در این روش پژوهشگر می‌خواهد بداند آیا شواهد تجربی درون موردی حکایت از وجود مکانیسم علی مورد نظر در آن مورد خاص دارد یا خیر (طالبان، ۱۳۹۸: ۲۱۲). ردیابی فرآیند در مطالعه موردی کلان در علوم اجتماعی و سیاسی غالباً مبتنی بر این پیش فرض است که مطالعه یک پدیده خاص مستلزم فهم فرآیند وقوع

یا ردیابی توالی علی‌حوادثی است که متعاقب هم آمده‌اند، از این رو، برای یک واقعه خاص باید مراحل وقوع پدیده را روشن ساخت (طالبان، ۱۳۸۷: ۹۶). لذا باید جدا از توصیف توالی و ترتیب تاریخی و زمانی میان وقایع، نشان داده شود که هر واقعه منجر به واقعه بعدی شده که انتهای این تسلسل علی، واقعه‌ی تحت بررسی به وجود آمده است (طالبان، ۱۳۸۷: ۱۰۰).

همچنین یکی دیگر از کاربردهای روش تحلیل ردیابی فرآیند آزمون نظریه است، یعنی از ردیابی فرآیند می‌توان برای نظریه آزمایی یا نشان دادن مطابقت پیش‌بینی‌های نظری با واقعیت‌های تجربی در یک مورد خاص نیز استفاده کرد (Goldstone: 2003: 47).

چیزی که ما در این پژوهش از آن بهره می‌بریم بیشتر به این کاربرد از روش ردیابی فرآیند اشاره دارد، یعنی قصد داریم نتایج تحلیل داده‌های خود درباره کیفیت دادرسی منصفانه را مورد آزمون قرار دهیم.

تحلیل تجربی

همان‌گونه که قبل‌تر گفته شد گردآوری داده‌ها در این مقاله به‌صورت میدانی و از طریق مصاحبه عمیق با حقوقدانان و وکلای دادگستری است. روش مصاحبه فشرده یا عمیق بر اساس یک راهنمای مصاحبه، سؤالات باز و کاوشی غیررسمی برای تسهیل مباحثه‌ای درباره موضوع‌های مدنظر قرار دارد. در این روش برخلاف پرسشنامه قبلاً آماده‌شده، راهنمای مصاحبه به عنوان فهرستی از موضوع‌ها که قرار است در مصاحبه مورد بحث قرار بگیرد، مورد استفاده قرار می‌گیرد، ترتیبی که این سؤالات مورد بحث واقع می‌شوند، قبلاً تعیین نشده است (Bryman: 1988: 66). همچنین از سؤالات باز استفاده می‌شود تا مصاحبه‌شونده بتواند به طور مفصل در خصوص موضوع به بحث بپردازد، شکل‌های متعددی از کاوش مورد استفاده قرار می‌گیرد تا از مصاحبه‌شونده خواسته شود که مطلبی را بیان نماید یا بیشتر توضیح دهد، پس مصاحبه‌های فشرده همان «مکالمات هدایت‌شده» هستند، چنین مصاحبه‌های طولانی معمولاً با نمونه محدود از آگاهان انجام می‌گیرد، در این روش سؤالات باز و انعطاف‌پذیرند و به آگاهان اجازه می‌دهند تا ارزش‌ها و ایستارهای خود را بیان کنند (مارش، استوکر، ۱۳۹۹: ۱۹۴-۱۹۵).

در این پژوهش جامعه آماری حقوقدان‌ها و وکلای دادگستری بودند که از نزدیک با مجتمع‌های قضایی از یک سو و مردم به‌عنوان موکلین از سوی دیگر در ارتباط هستند. این مصاحبه‌ها با ۱۰ نفر از وکلای دادگستری و حقوقدانان در زمان‌های بین ۴۰ الی ۶۰ دقیقه انجام شد، مصاحبه‌های انجام شده در هر مرحله از روی نوار به رشته تحریر درآمد تا مواد خام ما را تشکیل دهند و آماده تحلیل باشند. در مرحله اول متن هر مصاحبه به کمک کدگذاری باز یا اولیه کدگذاری شد تا مضامین پایه شکل بگیرد، هر مصاحبه‌شونده دارای کد مشخصی است، (مثلاً A یا B) و به ازای هر مضمونی که از متن مصاحبه با او انتخاب شد یک شماره به خود گرفت. (مثلاً A1) بنابراین اگر در جداول زیر نوشته شده است A3 یعنی سومین مضمون از مصاحبه‌شونده‌ای که کد A برای او انتخاب شده است؛ این روند کدگذاری تا آخرین مضمونی که از متن مصاحبه با آخرین نفر برداشته شد ادامه پیدا کرد. در پنجمین مصاحبه داده‌های به دست آمده برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش تقریباً به مرحله اشباع رسید، اما برای افزایش کیفیت داده‌ها مصاحبه‌ها را تا گفت‌وگو با دهمین حقوقدان و وکیل پایه یک دادگستری ادامه دادیم. البته به دلیل گسترده بودن جداول مربوط به مضامین به دست آمده از آوردن آن‌ها در این بخش خودداری کردیم.

جدول سه - اشباع نظری داده‌ها

تعداد رویدادها	تعداد مصاحبه‌ها										عوامل مطروحه
	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۷	*	*				*	*	*	*	*	A
۷	*		*	*	*	*	*	*	*	*	B
۹	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	C
۷	*		*			*	*	*	*	*	D
۵					*	*	*	*		*	E
۶	*	*	*	*				*		*	F
۵				*	*			*	*	*	G
۷	*	*			*		*	*	*	*	H
۸			*	*	*	*	*	*	*	*	I
۶		*		*	*		*		*	*	J

تعداد رویدادها	تعداد مصاحبه‌ها										عوامل مطروحه
	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۸	*		*	*	*	*	*	*	*		K
۵	*	*	*				*		*		L
۶		*		*	*		*	*	*		M
۵	*			*	*		*		*		N
۸	*	*		*	*	*	*	*	*		O
۵		*	*	*	*			*			P
۶	*	*	*		*		*	*			Q
۵		*	*	*			*	*			R
۴	*			*		*		*			S
۵			*		*	*	*	*			T
۵	*			*	*		*	*			W
۶		*	*	*	*	*	*	*			X
۴		*	*		*		*				Y
	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۷	۵	۱۰	مجموع عوامل جدید در هر مصاحبه

در مرحله بعد، با تحلیل و بررسی مضمون‌های به دست آمده به کمک کدگذاری محوری، مفاهیم اولیه شکل گرفتند. جدول این بخش در ادامه آمده است، هر مفهوم به دست آمده نتیجه تحلیل نویسندگان از مجموعه‌ی مضامین پایه‌ای است که از متن مصاحبه با حقوقدانان به دست آمدند.

پرتال جامع علوم انسانی

جدول چهار - شکل‌گیری مفاهیم اولیه

ردیف	مفاهیم	تعداد کد	نشانگر کدها
۱	ضعف دانش قضات	19	A1, A9, A11, A20, A28, C3, D6, D8, D9, D12, D15, F3, F4, G9, H4, E3, H1, H6, G11
2	تضمین صدور رأی بر اساس روابط فساد آمیز	28	A4, A7, A8, A21, A17, A23, A25, B13, B14, C7, C8, C12, C14, C15, D11, D13, D17, D24, E7, E9, F7, F8, G1, G4, G5, H7, H9, G3,
3	قوانین متعدد و تفسیرپذیر	24	A5, A6, A18, B11, C19, D1, D2, D3, D4, D5, D27, E1, E2, E4, F2, F9, F10, H12, J3, K5, K6, K7, K12, B12
4	ضعف دانش وکلای دادگستری و آموزش	9	A10, A19, D7, D22, G10, A27, A29, C23, D23,
5	عدم شفافیت	11	A12, A13, A14, A15, A16, B15, C28, F1, F23, G17, G18
6	احساس وجود فساد در قوه قضائیه توسط مردم	25	A22, A24, B8, B9, C9, C10, C11, C16, C17, C18, C20, D16, F6, F13, F14, F12, G6, G20, H3, H8, H11, H14, J10, K10, K11,
7	تهدید استقلال وکلای دادگستری توسط قوه قضائیه	27	A2, A30, A31, A32, A33, A34, A35, A36, A37, C26, C29, D19, D20, D21, E6, F15, F16, F17, F18, F19, F20, G16, J7, J8, J9, K3, K17
8	دسترسی محدود به مشاوره حقوقی (الزامی نبودن وکیل داشتن)	17	A26, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, C21, C22, C24, C25, D29, E11, J11, K8, K9
9	عدم شایسته‌سالاری میان قضات	14	B16, B17, B18, B19, C1, C2, D10, D14, F25, F26, G12, G19, J14, K1,
10	رسیدگی طولانی به پرونده‌ها قضایی و اطلاع دادرسی	11	C4, D26, D28, F5, F11, F24, G13, G14, H2, H10, K16
11	تخلف در بدنه قوه قضائیه (کارمند، کارشناس)	5	C5, C6, D18, G7, G8,
12	اعمال نفوذ در دادگاه و تحدید استقلال قضات	14	C13, G2, J1, J2, J4, J5, J6, J12, J13, K2, K4, K13, K14, K15,
13	عدم تظلم خواهی به دلیل هزینه‌های دادرسی	6	C27, D25, E10, F21, F22, H13,
14	متفرقه	4	A3, E5, E8, G15

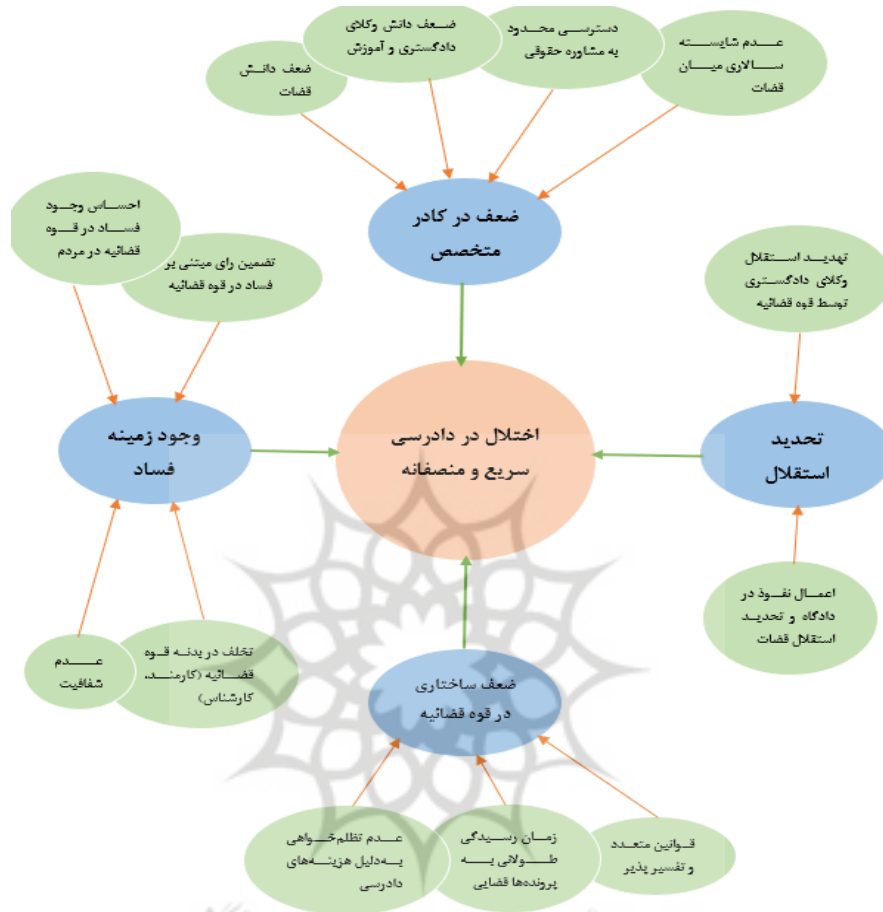
در سومین مرحله از کدگذاری در تحلیل مضمون، مقوله‌های اصلی تحلیل به دست آمدند، جدول آن در زیر آمده است:

جدول پنج - شکل‌گیری مقوله‌ها

مفاهیم بر سازنده	مقولات	ردیف
مفهوم ۱ (با ۱۹ کد) مفهوم ۴ (با ۹ کد) مفهوم ۸ (با ۱۷ کد) مفهوم ۹ (با ۱۴ کد)	ضعف در کادر متخصص	الف
مفهوم ۲ (با ۲۸ کد) مفهوم ۵ (با ۱۱ کد) مفهوم ۶ (با ۲۵ کد) مفهوم ۱۱ (با ۵ کد)	وجود زمینه فساد	ب
مفهوم ۳ (با ۲۴ کد) مفهوم ۱۰ (با ۱۱ کد) مفهوم ۱۳ (با ۶ کد)	ضعف ساختاری در قوه قضائیه	ج
مفهوم ۷ (با ۲۷ کد) مفهوم ۱۲ (با ۱۴ کد)	تحدید استقلال	د

در تحلیل داده‌های به دست آمده از گفت‌وگو با حقوق‌دانان و وکلای دادگستری به ۱۴ مفهوم اولیه رسیدیم، تحلیل این چهارده مفهوم، ما را در شکل‌گیری مقوله‌های اصلی کمک کرد، وجود ضعف در کادر متخصص، وجود زمینه‌های فساد، ضعف ساختاری در قوه قضائیه و تحدید استقلال دادگاه‌ها و قوه قضائیه نشان می‌دهد در دسترسی به دادرسی سریع و منصفانه اختلال وجود دارد.

شکل یک - دیاگرام شکل‌گیری مقوله‌های اصلی در تحلیل مضمون

ردیابی فرآیند و کاهش اعتماد سیاسی

در بخش‌های قبل مقوله‌های اصلی ما شکل گرفتند مواردی از قبیل وجود زمینه‌های فساد، ضعف دانش، تهدید استقلال قضات و وکلای دادگستری و ضعف‌های ساختاری، اما در این بخش به کمک تکنیک ردیابی فرآیند تأثیر ضعف‌های قوه قضائیه بر کاهش اعتماد سیاسی توضیح داده خواهد شد، هر کدام از فرآیندهای تأثیرگذار از عملکرد قوه قضائیه بر اعتماد سیاسی که از نتایج این مقاله است در نهایت شمارش شده است.

اختلال در دسترسی به دادرسی سریع

آنچه ما در بخش چارچوب نظری نوشتیم این بود که اگر قرار است دستگاه قضایی در یک کشور سبب کاهش اعتماد سیاسی شود باید از ویژگی‌های فراگیر بودن فاصله بگیرد (روستاین، ۱۳۹۳). در همان بخش توضیح دادیم یکی از ابعاد مهم نهادهای فراگیر نحوه دسترسی به آن‌ها است، در خصوص نهاد قضاوت این دسترسی در دو سطح معنا دارد، به عبارتی، هم افراد جامعه باید برای بهره بردن از یک دادرسی منصفانه دسترسی سریع به نهاد قضاوت داشته باشند و هم به نظر ما افراد متخصص و توانمند مانند قضات، وکلا و کارشناس‌های با کیفیت باید برای فعالیت در نهاد قضاوت از این دسترسی برخوردار باشند؛ چراکه استعدادهای فردی در تمام سطوح جامعه اهمیت دارند اما حتی آن‌ها هم برای آن که به نیرویی سازنده تبدیل شوند به چارچوبی نهادی نیاز دارند (عجم‌اوغلو و رایینسون، ۱۳۹۷: ۷۲)، مادامی این دو وضعیت با اختلال مواجه شود نهاد قضاوت در یک کشور از وضعیت فراگیر شدن فاصله می‌گیرد.

یافته‌های این مقاله حاکی از آن است که هم دسترسی قضات، وکلا و کارشناس‌های متخصص به نهاد قضاوت در ایران با اختلال مواجه شده، هم دسترسی مردم در مواردی دارای اختلال است، و هم اگر دسترسی وجود دارد سرعت و چابکی رسیدگی به پرونده‌ها با اختلال مواجه است. گزاره‌هایی مانند ضعف دانش قضات، وکلا، کارشناسان و اختلال در به کارگیری افراد متخصص که در شمارش زیر آمده است، نشان دهنده دور ماندن دست افراد متخصص از نهاد قضاوت است، به عبارتی در دسترسی افراد دارای مهارت و تخصص به این نهاد در ایران اختلال وجود دارد، بررسی این اختلال موضوع این پژوهش نبود اما یکی از دلایل آنکه در روند مصاحبه‌ها با وکلای دادگستری و حقوق‌دانان به آن اشاره شد نحوه گزینش‌ها برای فعالیت در این نهاد است، گزینش‌هایی که دسترسی‌ها را محدود می‌کند، همچنین مسئله مهمی که در این شمارش‌های پایین به آن اشاره شد ضعف در تربیت افراد متخصص است.

اما در خصوص دسترسی افراد جامعه به دادرسی باید گفت، این دسترسی را باید مانند یک روند دید که شروع، میانه و پایان دارد، گاهی این دسترسی در شروع با اختلال مواجه است، همان‌طور که بالا گفتیم در مواردی اساساً دسترسی به دادرسی وجود ندارد، این

مسئله بیشتر متوجه هزینه‌های زیاد دادرسی است، یعنی افراد کم‌برخوردار به لحاظ اقتصادی در جامعه به دلیل هزینه‌های زیاد نمی‌توانند به یک دادرسی دسترسی داشته باشند، اگرچه سازوکاری برای رفع این مسئله در نهاد قضاوت هست اما به استناد داده‌های این پژوهش اختلال در این موارد همچنان وجود دارد.

دسترسی مردم به دادرسی علاوه بر شروع، میانه و پایان هم دارد، چیزی که دسترسی سریع مطرح می‌شود، ما عنوان کردیم اگر هم دسترسی به دادرسی برقرار است، این دسترسی‌ها سریع و چابک نیستند، عواملی مانند ضعف دانش قضات، وکلا و نبود نظام کارشناسی در این وضعیت کاملاً مؤثر هستند و سبب طولانی شدن مراحل رسیدگی به پرونده‌ها می‌شوند، اما دو مورد دیگر که در شمارش زیر آمده‌اند نقش پررنگی در این مسئله دارند، یکی تورم قوانین و افزایش جرم‌انگاری است؛ این مسئله سبب شده مجتمع‌های قضایی با حجم زیاد پرونده مواجه شوند. کثرت پرونده‌ها و اطراف دعوا، موجب کندی در فرایند رسیدگی می‌شود و در نتیجه دادرسی سریع به عنوان یکی از ویژگی‌های فراگیر بودن نهادها (رایبسون و عجم‌وغلو، ۱۳۹۷) با اختلال مواجه شود. مورد دیگر کمبود قضات متناسب با حجم پرونده‌ها است، بنابراین در این بخش سه عامل سبب شده دسترسی سریع مختل شود، یک- ضعف دانش قضات و وکلا و نظام مشاوره؛ دو- افزایش جرم‌انگاری؛ سه- تعداد کم قاضی در مجتمع‌های قضایی برای رسیدگی به پرونده‌ها.

موارد بالا نشان می‌دهد در دسترسی به دادرسی سریع در نهاد قضاوت در ایران اختلال وجود دارد و در واقع فرصت‌ها برای بخشی از جامعه محدود شده است، به تعبیر نورث در نظم دسترسی باز که همان معادل فراگیر بودن از منظر این پژوهشگر است، از طریق مجموعه کالاها و خدمات عمومی مانند تحصیلات، دسترسی به دادگاه و تهیه زیرساخت‌ها، فرصت‌ها بر روی بخش بزرگی از جامعه گشاده می‌شود (همان، ۱۳۹۷: ۱۹۹)؛ اما در شرایطی که این فرصت‌ها بسته شده باشد نهادها از وضعیت فراگیر دورتر می‌شوند.

اختلال در دسترسی به دادرسی منصفانه

اگر از دسترسی به دادرسی سریع عبور کنیم، نکته مهم تر دادرسی منصفانه است. اگر قرار است دادرسی ای وجود داشته باشد، و گروهی از جامعه برای برخوردار شدن از آن به محاکم قضایی مراجعه کنند، کیفیت نتایج این دادرسی‌ها اهمیت دارد، اگر در محاکم قضایی نتایج دادرسی‌ها تحت شعاع نفوذ افراد و سازمان‌ها قرار بگیرد یک‌بار دیگر نهاد قضاوت از وضعیت فراگیر بودن دورتر می‌شود، گزاره‌های ما نشان می‌دهد این وضعیت در نهاد قضاوت در ایران با اختلال مواجه است، به عبارتی گزاره‌هایی وجود دارند که ممکن است در خروجی یک محکمه اصطلاحاً آرا شکسته شود.

شمارش این گزاره‌ها در زیر آمده است، مواردی از قبیل علنی نبودن دادگاه‌ها، اعمال نفوذ قضاوت بازنشسته، نفوذ ضابطین دستگاه قضایی در تصمیمات قضاوت، به‌ویژه در جرائم ویتروینی (سیاسی، اقتصادی) روابط دوستانه یا مبتنی بر فساد مالی که منجر به اعمال نفوذ می‌شود، همگی توانسته‌اند اختلالی در دادرسی منصفانه ایجاد کنند و این آسیب بزرگی به همراه دارد، چراکه به تعبیری عجم‌اوغلو و رابینسون، نهادهای اقتصادی برای آن‌که فراگیر باشند باید متضمن مالکیت خصوصی امن، نظام حقوقی بی‌طرف و ترتیباتی برای تأمین خدمات عمومی باشند تا زمینه هم‌تراز فراهم شود برای اینکه مردم بتوانند در آن به مبادله و عقد قرارداد بپردازند (عجم‌اوغلو، رابینسون، ۱۳۹۷: ۱۱۳) چنانچه در یک دستگاه تخصصی مانند قوه قضائیه در ایجاد زمینه هم‌تراز میان مراجعه‌کننده‌ها اختلال وجود داشته باشد، این دستگاه از دایره فراگیر بودن دور می‌شود، گزاره‌های به دست آمده توسط این پژوهش نشان دهنده وجود اختلال در مسیر دادرسی منصفانه است. به تعبیری افزایش تجربه‌های مثبت مردم با نهادهایی که خدمات عمومی ارائه می‌دهند دارای اهمیت است (روستاین، ۱۳۹۳). اما وقتی این تجربه‌های مثبت، اعم از تجربه خود افراد یا تجربه دیگران از مواجهه با یک نهاد کاهش پیدا کند آسیب بزرگی دارد.

کیفیت دادرسی و کاهش اعتماد سیاسی

در بالا توضیح دادیم دادرسی‌ها در نهاد تخصصی قضاوت در ایران با گزاره‌هایی مواجه است که کیفیت آن را تحت شعاع قرار داده و سبب شده تجربه‌های شخصی افراد جامعه یا تجربه‌های شنیده‌شده درباره دادرسی‌های بدون کیفیت (دسترسی سریع و منصفانه به

دادرسی) زیاد شود، ما می‌دانیم در جهان مدرن تماس‌ها با متخصصان و سازمان‌های تخصصی بسیار مهم است (مانند وقار قضات و حرفه‌ای بودن پزشکان)، رویکردهای اعتماد یا عدم اعتماد تأثیر شدیدی از تجارب ما با این سازمان‌های تخصصی می‌گیرد، در مواردی که شخص تجارب ناخوشایندی در یک نقطه دسترسی به خدمات داشته باشد او ممکن است تصمیم بگیرد که رابطه‌اش را به‌عنوان مشتری آن مهارت تخصصی (مانند پزشکی، آموزش، دسترسی به دادگاه) قطع کند (گیدنز، ۱۳۸۰). لذا اعتماد مردم در سطح سیاسی ارتباط نزدیکی با تجربه مردم از یک نهاد تخصصی تأثیرگذار مانند قوه قضائیه دارد، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد کیفیت این تجربه‌ها سبب کاهش اعتماد سیاسی شده است.

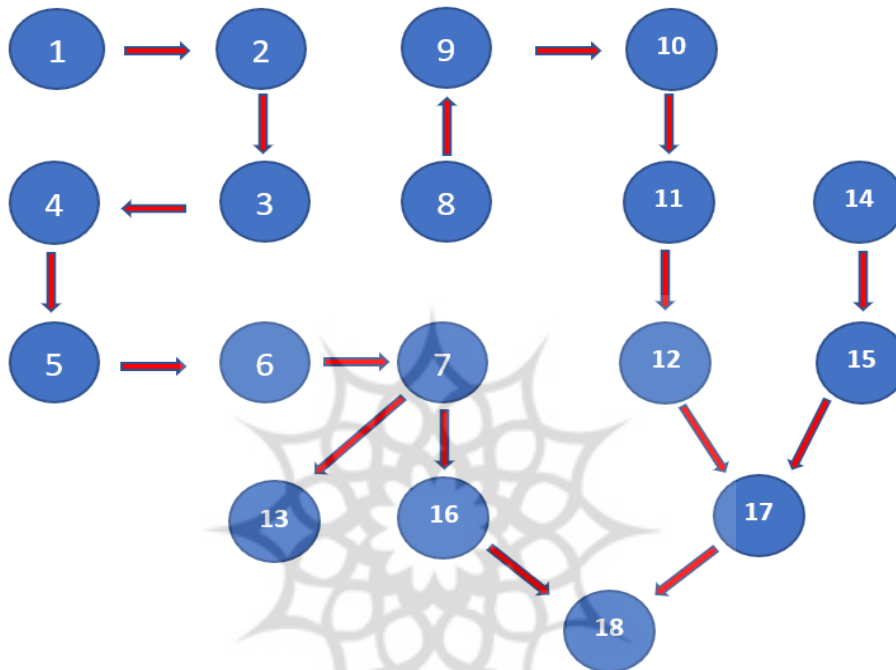
گزاره‌های ردیابی فرآیند

- ۱- افزایش جرم‌انگاری در پی وجود قوانین متعدد و به‌روز نشده در قوه قضائیه.
- ۲- کمبود قاضی در مجتمع‌های قضایی متناسب با حجم زیاد پرونده‌ها.
- ۳- ضعف دانش قضات برای رسیدگی به پرونده‌ها.
- ۴- ضعف دانش و کلای دادگستری برای دفاع از موکلین.
- ۵- ضعف در تربیت کادر متخصص.
- ۶- ضعف در به‌کارگیری از افراد متخصص در محاکم قضایی.
- ۷- طولانی بودن مراحل رسیدگی به پرونده برای صدور حکم نهایی (اطاله دادرسی).
- ۸- علنی نبودن دادگاه‌ها و ضعف در شفاف‌سازی مراحل رسیدگی به پرونده‌ها.
- ۹- وجود زمینه‌های فساد مالی برای اعمال نفوذ در صدور آرای نهایی.
- ۱۰- اعمال نفوذ در آرای نهایی از طریق روابط میان قضات و کلای دادگستری.
- ۱۱- اعمال نفوذ قضات بازنشسته به عنوان وکیل برای تغییر آرای نهایی.
- ۱۲- وجود زمینه‌های افزایش تخلف در بدنه قوه قضائیه اعم از کارمندان و کارشناسان.
- ۱۳- هزینه‌های زیاد دادرسی.
- ۱۴- تحدید شدن استقلال دادگاه‌ها به‌ویژه در جرائم ویتیرینی مانند جرائم سیاسی و اقتصادی از درون قوه قضائیه.
- ۱۵- وجود زمینه‌های تحدید استقلال قضات توسط ضابطان قوه قضائیه.
- ۱۶- اختلال در دسترسی به دادرسی سریع در قوه قضائیه.

۱۷- اختلال در دسترسی به دادرسی منصفانه در قوه قضائیه.

۱۸- کاهش اعتماد سیاسی در ایران.

شکل دو - نمودار ردیابی فرآیند

نتیجه‌گیری

در مجموع با وجود ضعف در کادر متخصص، اعم از قضات، کارشناسان، کارمندان و همچنین وکلای دادگستری، وجود زمینه‌های فساد و تحدید استقلال در قوه قضائیه و همچنین برخی مشکلات ساختاری، دسترسی به دادرسی‌های سریع و منصفانه در محاکم قضایی را با اختلال مواجه کرده است، اختلالی که شرایط را برای فاصله گرفتن نهاد قضاوت از دایره فراگیر بودن آماده کرده و هرچقدر این فاصله بیشتر شود، تأثیر قوه قضائیه بر اعتماد (سیاسی) سوزی بیشتر خواهد شد.

بر اساس ایده گیدنز (۱۳۸۰) در جهان مدرن رویکردهای اعتماد یا عدم اعتماد تأثیر شدیدی از تجارب ما با سازمان‌های تخصصی می‌گیرد، به‌ویژه سازمان‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی، چیزی که روشتاین (۱۳۹۳) آن‌ها را نهادهای اجرای سیاست‌گذاری

نام‌گذاری کرد، نهاد آموزش، بهداشت، نهاد برقرارکننده امنیت مانند پلیس و همچنین نهاد قضاوت جز مهم‌ترین نهادهای رسمی هستند که به واسطه مواجهه مستقیم با مردم نقش پررنگی در اعتماد سازی یا اعتمادسوزی دارند، به عبارتی هرچقدر کیفیت این نهادها افزایش پیدا کند و سویه‌های انصاف، صداقت و بی‌طرفی در آنها پررنگ‌تر شود، اصطلاحاً تبدیل به نهادهای فراگیری شده‌اند که در سمت‌وسوی کارکردی‌شان بازتولید اعتماد می‌کنند، و برعکس در وضعیتی که کیفیت بی‌طرفی و غیرشخصی شدن خود را از دست بدهند پا در زمین بازی اعتماد (سیاسی) سوزی می‌گذارند. این فرآیند در مورد فاصله گرفتن نهاد قضاوت در ایران از فراگیری بودن در چند مورد قابل مشاهده است. مثلاً نخبگان باید به این باور برسند در دسترسی به قوه قضائیه امکان برابر و مساوی دارند، یک دانش‌آموخته حقوق باید به این باور برسد در صورت داشتن صلاحیت علمی لازم می‌تواند به‌عنوان وکیل دادگستری یا به‌عنوان قاضی در دستگاه قوه قضائیه فعالیت کند؛ اما نتایج این مقاله حاکی از آن است که چنین باوری در دو سطح با اختلال مواجه است. در سطح فعالیت در درون قوه قضائیه (به عنوان قاضی) وجود گزینش‌ها سبب می‌شود امکان دسترسی برای همه افراد برابر نباشد. در سطح دوم به عنوان وکیل دادگستری اگرچه همچنان نهاد وکالت ضریب قابل قبولی از استقلال دارد اما به استناد نتایج این پژوهش در گفت‌وگو با حقوقدانان این استقلال دائم در حال تهدید و تحدید است. تلاش برای وابسته شدن صدور گواهی وکالت یا تمدید آن به قوه قضائیه بر اساس شرایط و ضوابطی که این نهاد تعریف می‌کند سبب می‌شود دایره وکلای مستقل کوچک‌تر شود، و همه وکلای توانمند به‌عنوان وکیل، در همه مراحل رسیدگی به پرونده‌ها حضور داشته باشند. از طرفی شهروندان باید بدانند در دسترسی به یک دادرسی منصفانه شرایط برابر دارند. همان‌طور که گفته شد شکل‌گیری این باور می‌تواند حاصل تجربه خودشان یا تجربه دیگران در مراجعه به قوه قضائیه باشد. اما باز هم در این مورد اختلال وجود دارد. چند مورد می‌تواند دادرسی منصفانه را از مسیر غیرشخصی شدن خارج کند، فساد از نوع روابط دوستانه و مالی، و همچنین نفوذ برای محدود کردن استقلال نهاد قضاوت. محدود شدن استقلال یا تصور صدور آرا قبل از برگزاری جلسات دادگاه بیشتر مربوط به پرونده‌های موسوم به جرائم سیاسی، امنیتی و اقتصادی است.

نتیجه تحلیل داده‌ها در این مقاله نشان می‌دهد استقلال یک قاضی گاهی از درون قوه و گاهی از بیرون قوه محدود می‌شود، نفوذ برخی ضابطین و نگاه امنیتی به امر قضاوت از نتایج این پژوهش در گفت‌وگو با حقوقدانان است. فهم امنیتی شدن قضاوت شاید خارج از تجربه هر شهروند در مراجعه به قوه قضائیه باشد اما این تجربه می‌تواند از مسیر نقد کارشناسان مستقل از عملکرد قوه قضائیه در صدور رأی دادگاه‌های ویترونی به آن‌ها منتقل شود.

تجربه فساد از طریق روابط دوستانه و مالی موضوع دیگری است که در نتایج پژوهش به دست آمد. شکل‌گیری این باور می‌تواند حاصل تجربه مستقل هر شهروند یا مشاهده تجربه دیگران باشد، افزایش مراجعه شهروندان به وکلای دادگستری با بیان این که آن‌ها چقدر با قاضی پرونده‌شان در ارتباط هستند نشان دهنده رشد زیرپوستی این فهم در مراجعه‌کنندگان به محاکم قضایی است که می‌شود با روابط رأی دادگاه را به نفع خود تغییر داد. حتی تعدادی از وکلا برای جلب مشتری چنین ایده‌ای را مطرح می‌کنند و انجام می‌دهند.

نتایج این مقاله حاکی از آن است که برخی وکلا معروف به قضاوت بازنشسته، یعنی قضاتی که بعد از بازنشستگی وکالت می‌کنند، می‌توانند بر سایر قضاوت در مجتمع‌های قضایی نفوذ داشته باشند. همچنین وجود فساد مالی از دیگر یافته‌های این مقاله در گفت‌وگو با حقوقدانان بود. اگرچه محاسبه درصد فراوانی این فساد موضوع این پژوهش نبود و شاید چنین محاسبه اساساً امکان‌پذیر نباشد اما شکل‌گیری این باور در مراجعه‌کنندگان به دستگاه قضایی به واسطه موارد دیده و شنیده شده خودش می‌تواند زمینه‌ساز کاهش اعتماد شود.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد فساد مالی در سمت‌وسوی کارشناسان و کارمندان دستگاه قضایی بیشتر از قضاوت است. ضمن این که عدم شفاف و علنی نبودن بخش زیادی از جلسات دادگاه‌ها در محاکم قضایی می‌تواند به رواج این فساد دامن بزند، دادگاه‌های علنی نه تنها می‌تواند مانع بزرگی در گسترش فساد باشد بلکه سطح دانش قضاوت را هم به چالش می‌کشد و سبب می‌شود قضاوت در صدور رأی تأمل بیشتری داشته باشند. همچنین، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد به دلیل جرم‌انگاری زیاد و تورم قانون تعداد پرونده‌های

تشکیل شده در مجتمع‌های قضایی بسیار زیاد است، نسبت این پرونده‌ها با تعداد قضاتی که باید به آن‌ها رسیدگی کنند، تناسب ندارد و همین مسئله سبب طولانی شدن مراحل رسیدگی به پرونده‌ها می‌شود، از طرفی به استناد نتایج این مقاله، برخی قضات با ضعف دانش مواجه هستند که این مسئله علاوه بر طولانی‌تر کردن مراحل رسیدگی می‌تواند به صدور آرای اشتباه کمک کند. ضمن این‌که به دلیل ضعف دانش در برخی وکلای دادگستری دفاع از طرفین پرونده به خوبی انجام نمی‌شود و دست شهروندان از دادرسی منصفانه دور خواهد شد. همه این موارد سبب می‌شود در دادرسی سریع و منصفانه اختلال وجود داشته باشد و این اختلال از منظر ایده نهادگرایی در کاهش اعتماد سیاسی در ایران تأثیر داشته است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Mazaher Goodarzifar

<https://orcid.org/0000-0003-0326-4864>

Faez Dinparast

<https://orcid.org/0000-0001-7329-2794>

منابع

- احمدی، کاظم. (۱۳۹۶). هیات نظارت در پرتو اصل دادرسی منصفانه. *پژوهش ملل*, ۱۸(۲), ۱۲۳-۱۳۹.
- اصغری، حرمت و اسدی، اسماعیل. (۱۳۹۴). تأثیر پاسخگویی بر اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی (مورد مطالعه: سازمان‌های دولتی ایران). *خط مشی‌گذاری عمومی در مدیریت* (رسالت مدیریت دولتی), دوره ۴, شماره ۹-۵۳۱۰-۷۵.
- پاتنام، رابرت. (۱۳۹۲). *دموکراسی و سنت‌های مدنی* (ترجمه: دلفروز، محمدتقی). تهران: جامعه‌شناسان.
- توسلی، غلامعباس و موسوی، غلامعباس. (۱۳۸۴). مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید با تأکید بر نظریه‌های سرمایه اجتماعی. *مطالعات جامعه‌شناختی*, ۲۶(۱۱), ۱-۳۲.

- داگلاس‌سی، نورث و جان جوزفوالیس و باری آر، وینگاست. (۱۳۹۷). *خشونت و نظم‌های اجتماعی* (ترجمه: خیرخواهان، جعفر و مجیدزاده، رضا). تهران: روزنه.
- روستاین، بو. (۱۳۹۳). *دام‌های اجتماعی و مسئله اعتماد* (ترجمه: رهبر، لادن و شارع‌پور، محمود و فاضلی، محمد و فتاحی، سجاد). تهران: آگه.
- ریزوندی، محمدمیر و سحابی، بهرام و مومنی، فرشاد و یآوری، کاظم. (۱۳۹۵). *کاوشی در تعریف نهاد: ارزیابی رویکردهای متاخر بدیل در تعریف نهاد. برنامه‌ریزی و بودجه*, ۲۰(۴), ۱۸۵-۲۱۰.
- ردادی، محسن. (۱۳۹۰). *نظریه‌های اعتماد سیاسی با تاکید بر گفتمان اسلامی*. تهران: دانشگاه امام صادق(ع)
- سردارنیا، خلیل‌الله و قدرتی، حسین و اسلام، علیرضا. (۱۳۸۹). *تاثیر حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی بر اعتماد سیاسی: مطالعه موردی؛ شهرهای مشهد و سبزوار. پژوهشنامه علوم سیاسی*, دوره پنجم اسفند ۱۳۸۸ شماره ۱, ۱۳۵-۱۶۵.
- طالبان، محمدرضا. (۱۳۹۸). *بیزگرایی و مطالعات تاریخی در علوم اجتماعی*. جامعه‌شناسی تاریخی, ۱۱(۲), ۲۰۳-۲۲۸.
- طالبان، محمدرضا. (۱۳۸۷). *تأملی بر تکنیک «ردیابی فرآیند» در مطالعات انقلاب اسلامی ایران*. *پژوهشنامه متین*, ۱۰(۴۰), ۹۱-۱۱۷.
- عجم‌اوغلو، دارون و رابینسون، جیمز ای. (۱۳۹۷). *چرا ملت‌ها شکست می‌خورند؟*, (ترجمه: میردامادی، محسن و نعیمی‌پور، محمدحسین). تهران: روزنه.
- اسدی، عباس و رضوی، سیدمهدی. (۱۳۹۴). *اعتماد سیاسی در جامعه چند رسانه ای (با تاکید بر نقش رسانه ملی در اعتماد سیاسی شهروندان جمهوری اسلامی)*. *پژوهش‌های انقلاب اسلامی*, دوره ۴, شماره ۱۴-۱۳۹۱, ۱۵۶.
- فولادیان، مجید. (۱۳۹۵). *تغییرات اعتماد سیاسی در ایران ۱۳۸۴-۱۳۹۳*. *جستارهایی در سرمایه اجتماعی در ایران*. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و ارتباطات.
- گیدنر، آنتونی. (۱۳۸۰). *پیامدهای مدرنیته* (ترجمه: ثلاثی، محسن). تهران: نشر مرکز.
- مرکز ملی رصد اجتماعی وزارت کشور. (۱۳۹۴). *گزارش کشوری سنجش سرمایه اجتماعی کشور*. پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- مارش، دیوید و استوکر، جری. (۱۳۹۹). *روش و نظریه در علوم سیاسی* (ا. حاجی‌یوسفی و Trans). تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

محمد علی‌زاده اشکلک، حبیب و رشیدی، یاسر. (۱۳۹۹). بررسی اصول دادرسی منصفانه در محاکم کیفری با توجه به قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲. *آموزه‌های حقوقی گواه*، ۶(۱)، ۱۵۳-۱۷۶.

مرادی، سالار و دلاوری، ابوالفضل. (۱۳۹۸). سنجش اعتماد سیاسی و شناسایی عوامل موثر بر آن در استان کردستان. *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، ۸(۲۹)، ۸۱-۱۱۰.

یاوری، اسداله. (۱۳۸۳). حق برخورداری از دادرسی منصفانه و آئین دادرسی نوین. *حقوق اساسی*. سال دوم. ۲۵۳ - ۲۹۰.

References

Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405.

Bryman, A. (1988). *Quantity and Quality in Social Research* (London: Unwin Hyman)

Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*: sage.

Braithwaite, V., & Levi, M. (1998). *Trust and governance*: Russell Sage Foundation.

Gabriel, O. W. (1995). Political efficacy and trust. *The impact of values*, 357-389.

George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*: mit Press.

Goldstone, J. A. (2003). Comparative historical analysis and knowledge accumulation in the study of revolutions. *Comparative historical analysis in the social sciences*, 41-90.

Guillaume, H. (2007). Samuel Bowles' "Microeconomics: Behavior, Institutions and Evolution". *Theory and Decision*, 62(4), 375-378.

Rothstein, B., & Stolle, D. (2002). *How political institutions create and destroy social capital: An institutional theory of generalized trust*. Paper presented at the 98th meeting of the American Political Science Association in Boston, MA.

Rothstein, B., & Uslaner, E. M. (2005). All for all: Equality, corruption, and social trust. *World politics*, 58(1), 41-72.

Sztompka, P. (1998). Trust, distrust and two paradoxes of democracy. *European Journal of Social Theory*, 1(1), 19-32.

Tao, R., Yang, D. L., Li, M., & Lu, X. (2014). How does political trust affect social trust? An analysis of survey data from rural China using an instrumental variables approach. *International political science review*, 35(2), 237-253.

Uslaner, E. M. (2018). *The Oxford handbook of social and political trust*: Oxford University Press.

Wang, C. H. (2016). Government performance, corruption, and political trust in East Asia. *Social Science Quarterly*, 97(2), 211-231.

Translated References into English

Acemoglu, Daron and Robinson, James A. (1397). *Why nations fail : the origins of power, prosperity and poverty*. Translated by Mohsen Mirdamadi and Mohammad Hasan Naeimipor. Tehran: Rozaneh. [In Persian].

Asadi, Abbas and Razavi, Sayed Mehdi. (1394). *Political trust in the multimedia society (With emphasis on the role of national media in the*

political trust of the citizens of the Islamic Republic). *Islamic Revolution Research*. 4(3), 139-156. [In Persian].

Asghari, Hormat and Assadi, Esmail. (1394). Investigating the Effect of Accountability on Public Trust and in Political Trust (case study: Iranian Public Organizations). *Public Policy In Administration*. 4(1), 53-75. [In Persian].

Ahmadi, Kazem. (1396). Supervisory Board on the principle of fair trial. *International Journal of Nations Research*. 2(18), 123-139. [In Persian].

Foladian, Majid. (1395). Changes in Political Trust in Iran 1384-1393. *Essays on social capital in Iran*. Tehran: Research Center for Culture, Art and Communication. [In Persian].

Giddens, Anthony. (1380). *The Consequences of modernity*. Translated by Mohsen Thalasi. Tehran: Markaz Publication. [In Persian].

Marsh, David and Stoker, Gerry. (1399). *Theory and methods in political science*. Translated by Amir Mohammad Hajusefi. Tehran: Research Institute of Strategic Studies. [In Persian].

Moradi, Salar and Delavari, Abolfazl. (1398). *Political Strategic Studies*. 8(29), 81-110. [In Persian].

Mohammad Ali Zadeh Eshkelak, Habib and Rashidi. Yasser. (1399). Investigation of the principles of fair trial in criminal courts according to the Criminal Procedure Code of 1392. *Bi-quarterly Journal of Legal Educations*. 6(1), 153-176. [In Persian].

North, Douglass C and Wallis, John Joseph and Weingast, Barry R. (1397). *Violence and social orders*. Translated by Jafar Khairkhah and Reza Majidzadeh. Tehran: Rozaneh. [In Persian].

- Putnam, Robert D. (1392). Making democracy work: civic traditions in modern Italy. Translated by Delfrooz, Mohammad Taghi. Tehran: Jameshenasan. [In Persian].
- Rothstein, Bo. (1393). Social traps and the problem of trust. Translated by Ladan Rahbary and Mahmood Sharepor and Mohamad Fazeli and Sajad Fattahi. Tehran: Agah. [In Persian].
- Raddadi, Mohsen. (1390). Theory of political confidence with special focus Islamic Discourse. Theran: Imam Sadiq University. [In Persian].
- Rizvandi M A, sahabi B, momeni F, yavari K. (1395). Exploring the Definition of Institution: Assessing Recent Alternative Approaches in Defining Institution. JPBUD. 20(4), 185-210. [In Persian].
- Sardarnia, Khalilullah and Khodrati, Hussein and Islam, Alireza. (1389). The Impact of Good Governance and Social Capital on Political Trust: Case Study of Mashad and Sabzevar Cities. Political Science Research Journal. 5(1), 135-165. [In Persian].
- Tavasoli, Gholam Abbas and Mousavi, Marzieh. (1384). The concept of capital in classical and modern theories with emphasis on social capital theories. Social Sciences Letter. 26(26), 1-32. [In Persian].
- Taleban M R. (1398). Bayesianism and historical research in the social sciences. JHS 2020; 11 (2) :203-228. [In Persian].
- Taleban, Mohammad Reza. (1387). A Reflection on the Technique of Process Tracing in the Studies of Islamic Revolution. Matin Research Journal. 10(40), 91-117. [In Persian].

Yavari, Asadollah. (1383). The right to a fair hearing and a new hearing. *Fundamental Rights Journal*. 1(2), 253-290. [In Persian]

استناد به این مقاله: گودرزی فر، مظاهر و دین پرست، فاتر . (۱۴۰۳). تأثیر عملکرد قوه قضائیه در بازتولید اعتماد سیاسی در ایران. *دولت‌پژوهی*، ۱۰ (۳۹)، ۲۵۳-۲۸۸.

Doi: 10.22054/tssq.2025.70219.1330

The *State Studies Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License